

LATVIJAS SOCIĀLĀS
UZŅĒMĒJDARBĪBAS
ASOCIĀCIJA

Sociāli atbildīgs publiskais iepirkums. Ārvalstu prakses apkopojums

(Izvilks no izpētes materiāliem Vadlīniju izstrādē
“Vadlīnijas sociāli atbildīga publiskā iepirkuma īstenošanai”)

2021.gads

Satura rādītājs

levads	3
1. Spānijas pieredze. Pašvaldības kā sociāli atbildīga publiskā iepirkuma pionieri	5
2. Lielbritānijas pieredze. Publiskie iepirkumi sabiedrības labumam	11
3. Čehijas pieredze. Sociāli atbildīga publiskā iepirkuma prakses veicināšana	16

Ievads

Publiskais iepirkums ir process, kura gaitā publiskās iestādes, piemēram, ministrijas vai pašvaldības, iegādājas būvdarbus, preces un pakalpojumus no uzņēmējiem. Kā to atzīst eksperti, publiskie iepirkumi veido vairāk nekā 14% no ES iekšzemes kopprodukta¹. Tādēļ publiskais iepirkums pamatoti uzskatāms par noderīgu instrumentu arī ES un dalībvalstu stratēģisko mērķu sasniegšanai.

Eiropas Komisijas ieskatā, publiskās pārvaldes iestādes var izmantot publisko iepirkumu iespēju stratēģiskāk, lai par katru iztērēto valsts līdzekļu *euro* saņemtu iespējami labāku rezultātu un tādējādi palīdzētu padarīt mūsu ekonomiku inovatīvāku, ilgtspējīgāku, iekļaujošāku un konkurētspējīgāku (...). Stratēģiskajam publiskajam iepirkumam jābūt lielāki nozīmei valdību un pašvaldību centienos rast atbildi uz izvirzītajiem mērķiem sabiedrības, vides un ekonomikas jomā, piemēram, aprīkojuma ekonomikas jomā².

2020.gadā biedrība "Latvijas Sociālās uzņēmējdarbības asociācija" izstrādāja Vadlīnijas "Vadlīnijas sociāli atbildīga publiskā iepirkuma īstenošanai" ar mērķi veicināt izpratni par sociāli atbildīga publiskā iepirkuma iespējām, iedvesmojot ar piemēriem no citām valstīm, kur sociāli atbildīgs publiskais iepirkums tiek piemērots praksē.

Vadlīniju izstrādes gaitā tika apzināta trīs ārvalstu prakse - Lielbritānija, Spānija un Čehija, analizējot tiesisko regulējumu un iepazīstoties ar risinājumiem praksē.

Ārvalstu pieredze apliecināja, ka sociāli atbildīgs publiskais iepirkums tiek izmantots dažādu sociālu izaicinājumu risināšanā, gan radot darba vietas noteiktām personu grupām (piemēram, mazaizsargātām personu grupām), gan uzlabojot darba un sociālos apstākļus nodarbinātām personām (piemēram, paredzot noteikumus attiecībā uz izmaksājamo algu vai sociālām garantijām), gan sekmējot vides saglabāšanu (piemēram, paredzot pienākumu iesniegt precei eko-prece vai līdzīgu marķējumu), gan stiprinot mazo un vidējo uzņēmumu, sociālo uzņēmumu un nevalstisko organizāciju spējas līdzdarboties publiskā iepirkuma izpildē (piemēram, līguma izpildi sadalot daļās).

Apzināto ārvalstu pieredze ļāva secināt, ka sociāli atbildīgam publiskam iepirkumam ir liels potenciāls, kas, protams, saistās ar dažādiem izaicinājumiem un paredz būtiskas izmaiņas līdzšinējā publisko iepirkumu veikšanas pieejā. Apskatot ārvalstu pieredzi, secināts, ka sociāli atbildīga publiskā iepirkuma vadlīniju ieviešanai tiek izstrādāti skaidrojošie dokumenti (parauglikumi, parauglīgumi, paraugprocedūras, utt.), kā arī tiek īstenoti izglītošanas pasākumi, mācot un informējot ikvienu atbildīgo amatpersonu, kā arī potenciālos publisko iepirkumu veicējus par sociāli atbildīga publiskā iepirkuma būtību un realizēšanas kārtību. Spānijas pieredze

¹ Eiropas Komisijas mājaslapa: https://ec.europa.eu/internal_market/scoreboard/performance_per_policy_area/public_procurement/index_en.htm# [skatīts 21.06.2020.]

² Eiropas Komisija. KOMISIJAS PAZIŅOJUMS EIROPAS PARLAMENTAM, PADOMEI, EIROPAS EKONOMIKAS UN SOCIĀLO LIETU KOMITEJAI UN REĢIONU KOMITEJAI Kā Eiropas interesēs panākt labāku iepirkuma darbību Eiropā, COM(2017) 572 final. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2017%3A572%3AFIN>

rāda, ka situācijas, kur publisko iepirkumu veikšana ir decentralizēta, piemēram, lielo pašvaldību gadījumos, ir svarīgi, ka sociāli atbildīga iepirkuma plānošanā un īstenošanā tiek iesaistīts plašs personu loks, gan iesaistot dažādas pašvaldību administrācijas pārstāvjus, gan uzņēmumus, gan sociālos partnerus (nevalstiskās organizācijas, sociālos uzņēmumus). Savukārt Lielbritānijā, lai veicinātu sociāli atbildīgu publisko iepirkumu, ir izveidota speciāla interneta platforma <https://socialvalueportal.com/>, kas piedāvā dažādus atbalsta instrumentus gan publiskajām personām, gan privātpersonām uzsākot un īstenojot publiskos līgumus.

Turpmākajās sadaļās ir izvērsti ārvalstu pieredzes apkopojums, kas tika veikts Vadlīniju izstrādes gaitā un izmantots, lai meklētu labākos risinājumus kā sociāli atbildīgu publisko iepirkumu īstenot Latvijā.

1. Spānijas pieredze. Pašvaldības kā sociāli atbildīga publiskā iepirkuma pionieri

Spānija ir valsts, kur tradicionāli publiskajos iepirkumos kā galvenais izvēles kritērijs tiek izmantots zemākās cenas kritērijs, taču 2017. gadā tika pilnveidots tiesiskais regulējums, kurš paredzēja, ka blakus “zaļajam” un “inovatīvajam” publiskajam iepirkuma, tika oficiāli atzīts arī sociāli atbildīgs publiskais iepirkums, kā daļa no publisko iepirkumu sistēmas. Kā tas atzīts pētījumos, tieši pašvaldības, iepretim citiem publisko iepirkumu veicējiem, daudz ātrāk sāka ieviest sociāli atbildīgā publiskā iepirkuma prasības savos iepirkumos un radīja labo praksi³.

Negaidot tiesiskā regulējuma pilnveidošanu (nacionālā tiesiskā regulējuma salāgošana ar Eiropas Savienības Direktīvas “Eiropas Parlamenta un Padomes 2014. gada 26. februāra Direktīva 2014/24/ES par publisko iepirkumu un ar ko atceļ Direktīvu 2004/18/EK” (turpmāk saukta Direktīva 2014/24/ES) prasībām aizkavējās, atbilstošas likuma izmaiņas tika pieņemtas tikai 2017. gadā), Barselonas pašvaldība jau 2016. gadā pieņēma lēmumu par sociāli atbildīga publiskā iepirkuma principu ieviešanu Barselonas publiskajos iepirkumos. Lai īstenotu ieceres, tika izveidota Sociāli atbildīga Publiskā iepirkuma komiteja (Socially Responsible Procurement Committee, turpmāk – Komiteja), kuras galvenais uzdevums sākotnēji bija izstrādāt Sociāla publiskā iepirkuma Vadlīnijas (Social Public Procurement Guide⁴). Komitejā tika iekļauti dažādi pārstāvji, gan no pašvaldības administrācijas, gan uzņēmējdarbības jomas, gan nevalstiskā sektora un sociālā sektora, vides aizsardzības organizāciju pārstāvji un citi, tādejādi radot vidi un iespēju uz sociāli atbildīgu publisko iepirkumu paskatīties no visām pusēm, gan no publisko pasūtītāju puses, gan piegādātāju puses un sociālās ekonomikas dalībnieku viedokļa.

Komiteja radīja galveno dokumentu – Sociālā Publiskā iepirkuma vadlīnijas (turpmāk – Vadlīnijas), kas tika apstiprinātas un stājās spēkā 2017. gada 24. aprīlī, un ir pārņemtas daudzās citās Spānijas pašvaldībās kā paraugvadlīnijas un labās prakses piemērs.

Vadlīnijas tika izskatītas un saskaņotas gan pašvaldības administrācijā, gan pārrunātas ar dažādām citām iesaistītām personām, paredzot dažādus noteikumus attiecībā uz sociāli atbildīga publiskā iepirkuma īstenošanu, piemēram:⁵

- 1) vadlīnijas paredz, ka noteiktos gadījumos ieteicams (un citos pat obligāti), ka cenas proporciju iepirkuma vērtēšanā ir 30-35% no visiem vērtēšanas kritērijiem. Ir paredzēts, ka gadījumos, ja publiskajā iepirkumā, kur paredzamo līgumdarbu summas lielākā daļa veido atalgojums personālam, cenas proporcija, izvērtējot piedāvājumu, nedrīkst pārsniegt 35% no visiem kritērijiem ;

³ Lupi A, Gergelova Šteigrova L, et al “Responsible Public Procurement European Practice”, Public procurement in Spain, (2019) pieejams: <http://sovz.cz/wp-content/uploads/2019/10/responsible-public-procurement-european-practice.pdf>

⁴ “Social Public Procurement Guide”, pieejams : <https://ajuntament.barcelona.cat/contractaciopublica/en/documents>

⁵ “Social Public Procurement Guide”, pieejams : <https://ajuntament.barcelona.cat/contractaciopublica/en/documents>

- 2) ir paredzēta iespēja publisko iepirkumu veicējam tieši maksāt apakšuzņēmējiem, ja publiskā iepirkuma īstenošanās ir būtiski kavējis maksājumu termiņus apakšuzņēmējiem, it īpaši tādiem, kas iesaistīti sociālo klauzulu īstenošanā;
- 3) tāpat Vadlīnijas paredz pieteikuma vērtēšanas kritērijus attiecībā uz darbiniekiem, kas tiks nodarbināti publiskā iepirkuma īstenošanā – darbiniekiem maksātās atlīdzības atbilstību nozares standartiem, darba apstākļus vai darba līguma termiņus, priekšroku dodot tiem uzņēmumiem, kur darbinieku mainība ir maza un darbinieki tiek nodarbināti pastāvīgi un ilgstoši;
- 4) vadlīnijas paredz noteikumus attiecībā uz prasībām integrēt darba vidē (radot darba vai prakses vietas) noteiktas personu kategorijas (kopumā 9 personu grupas), kuras varētu tikt raksturotas kā mazaizsargātās personas un tādās personu grupas, kurām grūti integrētiem darba vidē – piemēram, bijušie ieslodzītie, cilvēki ar dažādām atkarībām (narkotiku, alkohola), bēgļi un patvēruma meklētāji un citi). Vadlīnijas noteikts, ka ikkatrā gadījumā ir jāvērtē šādas sociāli atbildīgas klauzulas piemērošana, jo ne visos gadījumos tas ir iespējams, taču paredzot tādās, jāvērtē iespējamo jaunnodarbināmo darbinieku proporcijas apmērs, administratīvās izmaksas kas saistās ar šādu klauzulu īstenošanu;
- 5) vadlīnijās ir īpaša sadaļa par cilvēku ar invaliditāti nodarbināšanu. Ir paredzēts, ka noteiktos gadījumos, publiskajā iepirkumā drīkst piedalīties tikai tie uzņēmumi, kuriem saskaņā ar likumu ir pienākums nodarbināt cilvēkus ar invaliditāti.⁶

Vadlīniju īstenošana nozīmēja būtiskas izmaiņas visas administrācijas darbā. Līdzīgā kā citur, arī Barselonā publisko iepirkumu sistēma ir decentralizēta, tātad katrs departaments vai cita administratīvā vienība, bija atbildīgs un veica publiskos iepirkumus patstāvīgi, taču Vadlīniju īstenošana prasīja institucionālo sadarbību, gan sasniedzamo mērķu noteikšanā, gan izvēlēto līdzekļu identificēšanā. Tādēļ tika:

- 1) izstrādāti paraugnolikumi, paredzot kā sociālās klauzulas vai sociālās prasības atspoguļot;
- 2) izveidota iestādēs “iekšējā” starp institucionāla sadarbība (apvienotā komisija), iekļaujot tās sastāvā amatpersonas jeb ekspertus no dažādām pašvaldības struktūrām (departamentiem, komisijām un komitejām). Šis sadarbības instruments ir nozīmīgs atbalsts ne tikai pašai pašvaldībai, rīkojot publiskos iepirkumus, bet nereti konsultē un sadarbojas ar potenciāliem publiskā iepirkuma piedāvātājiem, skaidrojot sociāli atbildīga publiskā iepirkuma nozīmi un prasības.

Papildus izstrādātajām Vadlīnijām pašvaldībā tika īstenotas mācības, kur administrācijas darbinieki apguva iemaņas kā īstenot Vadlīnijas, kā pārkārtot darba procesus un kā izvēlēties pareizos risinājumus⁷.

Lai veiksmīgāk īstenotu sociāli atbildīgu publisko iepirkumu, Barcelonas pašvaldībā tika izveidota Publiskā iepirkuma valde (Public Procurement Board), kura sastāv no pārstāvjiem no darba devēju

⁶ Piezīmē – Vadlīnijās ir atsauce uz “Likumu par personu ar invaliditāti sociālo iekļaušanu”, kur 42.pants paredz pienākumu uzņēmumiem (valsts un publiskajiem), kas nodarbina vismaz vai vairāk kā 50 darbiniekus, nodarbināt cilvēkus ar invaliditāti vismaz 2% apmērā no darbinieku kopskaita .

⁷ Lupi A, Gergelova Šteigrova L, et al “Responsible Public Procurement European Practice”, Public procurement in Spain, (2019) pieejams: <http://sozv.cz/wp-content/uploads/2019/10/responsible-public-procurement-european-practice.pdf>

organizācijām, iedzīvotāju biedrībām, arodbiedrībām, nevalstiskā sektora, sociāli ekonomiskajām organizācijām un vides organizācijām⁸.

2017. gadā Barcelonas mērs pieņēma lēmumu par Ilgtspējīgu publisko iepirkumu (Decree on Sustainable Public Procurement), atzīstot, ka visiem publiskajiem iepirkumiem Barcelonas pašvaldībā ir jābūt sociāli atbildīgiem un ilgtspējīgiem, nosakot kā Vadlīnijās noteiktie mērķi ir sasniedzami. Lēmums paredzēja pienākumu pašvaldības atbildīgām amatpersonām ikkatru gadu sagatavot "Ilgtspējīga publiskā iepirkuma plānu" un veikt regulāras tirgus izpētes konsultācijas.

Iepazīstoties ar "Ilgtspējīga publiskā iepirkuma plānu 2018. gadam" jāsecina, ka tas satur noteikumus un ieteikumus kā tiks īstenoti publiskie iepirkumi, lai tie būtu sociāli atbildīgi. Piemēram, plānā paredzēts, ka pienākums publiskā iepirkuma izpildē radīt darba vietas ilgstošiem bezdarbniekiem vai citām riska grupām var tikt piemērots, ja paredzamā uzdevuma izpildē tiks iesaistīts uzņēmums, kurš nodarbina vairāk nekā 15 darbiniekus, vai, piemēram, pienākums piesaistīt pakalpojuma izpildē sociālo uzņēmumu var tikt īstenots, ja pakalpojuma izpildē to var piesaistīt, utt.⁹ Plānā ir paredzēti ne tikai ieteikumi sociālo klauzulu piemērošanai, bet arī izskaidroti noteikumi, kā sociāli atbildīga publiskā iepirkumu dokumentācija jāgatavo, kā jāinformē sabiedrība, kā arī apkopota informācija par visiem atbalsta instrumentiem, kas pieejami potenciālajam publiskā iepirkuma veicējam.

Attēls Nr. 1 "Ekrānšāviņš no Barcelonas pašvaldības mājaslapas, skaidrojot iespējamās sociālās klauzulas"¹⁰

The screenshot shows a website navigation bar with the following items: a home icon, 'SUSTAINABLE PROCUREMENT' (with a dropdown arrow), 'MONITORING', 'REGULATIONS', 'DOCUMENTS', and 'NEWS'. Below the navigation bar, the page title is 'Social measures'. A subtitle reads: 'The social measures established in the guide are classed and distinguished according to their goals'. There are three main content boxes, each with an icon and a list of measures:

- Regulations that determine an efficient implementation of social measures** (Icon: document with checkmarks):
 - ➔ Specification that the subject matter of the contract includes social measures.
 - ➔ Maximum invitation-to-tender budget broken down with cost indicators.
 - ➔ Obligation to provide information on subcontracting at the invitation-to-tender stage.
 - ➔ Appropriate weight given to price to ensure quality of service and social rights.
 - ➔ Determining unusually low offers, taking into account guaranteed compliance with the employment agreements that apply.
- Measures in favour of the employment rights of workers executing the contracts** (Icon: handshake):
 - ➔ Positively appraising open-ended recruitment.
 - ➔ Maintaining employment conditions, taking account of applicable employment agreements during the lifetime of the contract.
 - ➔ Positively appraising improved wages with regard to benchmark employment agreements.
 - ➔ Transfer of the workforce.
 - ➔ Joint responsibility for reconciling work with personal and family time.
- Measures for promoting employment and social inclusion** (Icon: person with arrows):
 - ➔ Recruiting unemployed people with special job placement or social-exclusion problems.
 - ➔ Workers with disabilities.
 - ➔ Universal accessibility.

⁸ Valdes sastāvs ir redzams šeit - <https://ajuntament.barcelona.cat/contractaciopublica/en/public-procurement-board>

⁹ Sustainable Public Procurement plan 2018, pieejams : <https://ajuntament.barcelona.cat/contractaciopublica/en/documents>

¹⁰ <https://ajuntament.barcelona.cat/contractaciopublica/en/social-public-procurement>

Lai īstenotu Vadlīnijas un Barcelonas mēra lēmumu, tika izveidots speciāls departaments – publiskā iepirkuma koordinācijas departaments (The Procurement Coordination department), kas pilda tādu kā sekretariāta funkciju Sociāli atbildīga Publiskā iepirkuma komitejai un nodrošina pārraudzību un uzraudzību pār visiem publiskajiem iepirkumiem, kas notiek pašvaldībā.

Līdzīgu situāciju var konstatēt arī citās Spānijas pašvaldībās, tā 2019. gadā Pamplona pašvaldība apstiprināja “Instrukciju par Stratēģisku un sociāli atbildīgu publisko iepirkumu”, nosakot gan Vadlīnijas kā sociālās klauzulas var tikt integrētas publiskajos iepirkumos, pārbaudes mehānismus un sociālās ietekmes noteikšanas instrumentus. Sociāli atbildīga publiskā iepirkuma īstenošana šajā pašvaldībā saistās ar pašvaldības mērķi izmantot publiskos līdzekļus sabiedrības labā un radīt paliekošu sociālo ietekmi, sociālās iekļaušanas jomā, vienlīdzības un ilgtspējas nodrošināšanai.

Lai šos mērķus īstenotu, tiek paredzēts, ka pašvaldībai katru gadu jāizstrādā publisko iepirkumu plāni, regulāri jārīko konsultācijas ar tirgus dalībniekiem, lai izvērtētu tirgus iespējas un salāgotu tās ar pašvaldību vajadzībām, publiskajos iepirkumos tiek noteiktas arī sociālās un vides aizsardzības klauzulas. Tāpat ir paredzētas dažādās iespējās, kā nodrošināt iespēju mazajiem un vidējiem uzņēmumiem piedalīties publiskajos iepirkumos. Pamplonas pieredze ir unikāla ar to, ka tā ir pirmā pašvaldība Spānijā, kura izvērtē ikkatru sociāli atbildīgā iepirkuma sociālo ietekmi jeb sociālo labumu, ko tas dod sabiedrībai. Ir paredzēts, ka katram publisko iepirkumu līgumam, kurš tiek īstenots sociāli atbildīga publiskā iepirkuma kārtībā, ir jāpievieno metodika jeb plāns kā tiks mērīts jeb vērtēts sociālais ieguvums. Kā piemērs tiek minēts, ka publiskā iepirkuma īstenošanās norāda no mērķgrupām nodarbināto personu skaitu (ja sociālā klauzula paredzēja nodarbināt noteiktas personas), vai iekļauj informāciju par apakšuzņēmējiem, kas ir sociālie uzņēmumi vai citi sociālās ekonomikas dalībnieki, vai to produktu vērtību, kas iegādātas ar “Fair trade” marķējumu. Šādu datu apkopošana ļauj pašvaldībai izvērtēt sociāli atbildīga publiskā iepirkuma sociālo ieguvumu.¹¹

Secinājumi:

- 1) ir svarīgi, ka publisko iepirkumu veicējs apzinās sociāli atbildīga publiskā iepirkuma nozīmi un apņemas šādus iepirkumus īstenot;
- 2) situācijās, kur publisko iepirkumu veikšana ir decentralizēta, piemēram, lielo pašvaldību gadījumos, ir svarīgi, ka sociāli atbildīga iepirkuma plānošanā un īstenošanā tiek iesaistīts plašs personu loks, gan iesaistot dažādu pašvaldību administrāciju pārstāvjus, gan uzņēmumus, gan sociālos partnerus (nevalstiskās organizācijas, sociālos uzņēmumus);
- 3) visiem plāniem un noteikumiem ir jābūt piefiksētiem, sagatavotiem rakstiski, lai ikviens varētu ar tiem iepazīties un saprast publisko iepirkumu veicējā vajadzības un vēlmes;
- 4) svarīgi, ka vadlīniju ieviešanai tiek izstrādāti skaidrojošie dokumenti (paraugnolikumi, parauglīgumi, paraugprocedūras, utt.), kā arī tiek īstenoti izglītošanas pasākumi, mācot un informējot ikvienu atbildīgo amatpersonu, kā arī potenciālos publisko iepirkumu veicējus par sociāli atbildīga publiskā iepirkuma būtību un realizēšanas kārtību;
- 5) veidojot publiskā iepirkuma plānus, ir nepieciešams apzināt vajadzības un analizēt iespējas, kad un kur sociālās klauzulas var tikt piemērotas;

¹¹ Making socially responsible public procurement work. 71 Good Practice Cases (2020), pieejams : <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/69fc6007-a970-11ea-bb7a-01aa75ed71a1>

- 6) ir nepieciešams regulāri organizēt konsultācijas ar tirgus dalībniekiem, tādējādi apzinot tirgus iespējas un precizējot savas vajadzības un vēlmes;
- 7) apzināt ikkatra sociāli atbildīgā publiskā iepirkuma sociālo ieguvumu.

PIEMĒRI NO PRAKSES

Iepirkums administratīvo telpu tīrīšanai Katalonijā

2018. gadā Katalonijas parlaments izsludināja iepirkumu sociāli atbildīgiem un videi draudzīgiem administratīvo ēku tīrīšanas pakalpojumiem. Iepirkums tika sadalīts daļās un viena no daļām (5 miljonu euro apmērā), bija paredzēta darba integrācijas uzņēmumiem, kas integrē darba tirgū cilvēkus ar īpašām vajadzībām. Tāpat arī iepirkumā tika iekļauti sociāli atbildīgas nodarbinātības kritēriji, sociālās vienošanās izpildes klauzulas, kuru sakarā kompānijām bija jāievēro arodbiedrības noteiktie darba apstākļi darbiniekiem, kā arī kritērijs, kas izvērtēja neatbilstoši zemas cenas.

Iepirkuma izvērtēšanā pretendents saņēma punktus par kritērijiem, kas saistās ar sociāli atbildīgas nodarbinātības praksi, piemēram, arodveselība un darba drošība; veidi, kā tiek veicināta dzimumu vienlīdzība; veidi, kā tiek veicināts darba/privātās dzīves līdzsvars, darba negadījumu risināšanas procedūras; metodoloģiju, kā tiek izvērtēta pakalpojuma kvalitāte. Izpildot visus prasības, pretendents varēja saņemt 49 punktus no 100. Lai izvērtētu atbilstību kritērijiem, dalībniekiem bija jāiesniedz arī laika un aktivitāšu plāns, kā arī indikatori, kā šie kritēriji tiks izvērtēti. Tika izveidota īpaša uzraudzības komisija, kas sekoja pareizai iepirkuma izpildei. Vairāk par šo gadījumu "Making socially responsible public procurement work. 71 Good Practice Cases" (2020)¹², 14.lpp.

Godīgas tirdzniecības (jeb Fair trade) klauzula Madrides pašvaldības iepirkumos

2016. gadā Madrides pašvaldība pieņēma regulu par obligātu sociālās klauzulas iekļaušanu pašvaldības iestāžu iepirkumos un līgumos ēdināšanas nozarē. Regula paredz obligātu godīgas tirdzniecības klauzulas iekļaušanu iepirkumos, nosakot, ka vismaz vienam produktam no izvēlētajām kategorijām (kafija, tēja, cukurs, konfektes, cepumi, kakao, šokolāde), ir jāatbilst godīgas tirdzniecības vai sociāli atbildīgas tirdzniecības principiem. Klauzulas ieviešanai tika izveidotas tiešsaistes apmācības ar piemēriem organizācijām, kas vēlējās pieteikties iepirkumiem, savukārt pašvaldības darbiniekiem norisinājās apmācības par godīgas tirdzniecības principiem. Vairāk par šo gadījumu "Making socially responsible public procurement work. 71 Good Practice Cases" (2020)¹³, 76. lpp.

Rezervētie līgumi dārzkopībā un citās nozarēs

¹² Pieejams : <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/69fc6007-a970-11ea-bb7a-01aa75ed71a1>

¹³ Pieejams : <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/69fc6007-a970-11ea-bb7a-01aa75ed71a1>

Salamankas pašvaldība īpašā vienošanās noteica, ka vismaz 17,56 % no izdevumiem ir atvēlēti rezervētajiem līgumiem darba integrācijas sociālajiem uzņēmumiem konkrētās nozarēs: dārzkopībā, kaitēkļu kontrolē, tīrīšanā, ēdināšanā, lietoto apģērbu savākšanā, atkritumu izvešanā, naftas pārstrādē. Tāpat arī dārzkopības iepirkumā tika iekļautas papildus prasības – nelabvēlīgā situācijā esošo cilvēku nodarbinātība vairāk par noteikto, automašīnu ar zemu oglekļa emisiju līmeni izmantošana, sociālie kritēriji (dzimumu vienlīdzības plāns, darba- privātās dzīves līdzsvara veicināšana, apmācību programmas darbiniekiem), vides kritēriji (emisiju daudzuma kontrole, izpratnes veicināšanas aktivitātes, atkritumu apsaimniekošana). Vairāk par šo gadījumu “Making socially responsible public procurement work. 71 Good Practice Cases” (2020)¹⁴, 101. lpp.

¹⁴ Pieejams: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/69fc6007-a970-11ea-bb7a-01aa75ed71a1>

2. Lielbritānijas pieredze. Publiskie iepirkumi sabiedrības labumam

Atbildīgs publiskais iepirkums ir pazīstams jēdziens Lielbritānijā jau kādu laiku. 2006. gadā tika pieņemts Ilgtspējīga Publiskā iepirkuma Nacionālais Rīcības plāns (Sustainable Procurement National Action Plan), kura īstenošanā iesaistījās gan publiskās iestādes, gan vietējās pašvaldības. 2012. gadā tika pieņemts "Sociālā labuma likums" (Social Value Act) (turpmāk – Likums), kas paredz pienākumu publiskajām iestādēm un institūcijām (tostarp arī pašvaldībām) publiskajos iepirkumos salāgot ekonomiskās, sociālās un vides prasības, gan izvēloties potenciālo iepirkuma veicēju, gan nodrošinot šo prasību izpildes iepirkuma izpildes laikā.

Likuma mērķis ir salāgot publiskā finansējuma izlietojuma tiešos mērķus ar ekonomiskiem, sociāliem un vides izaicinājumiem 1)iepērkot preces vai pakalpojumus; 2) īstenojot publisko iepirkumu. Kā tas norādīts Likuma skaidrojošā materiālā, tas var izpausties kā, piemēram:¹⁵

- **sociālā labuma izaicinājumi** – piedāvājot darba vietas dažādām personu grupām; īstenot publisko iepirkumu kopā ar brīvprātīgajiem vai sadarbībā ar vietējo sabiedrību; uzraugot nodarbinātības standartus visā piegādes procesā; uzlabojot zināšanas un pieejas iespēju digitālajām tehnoloģijām, utt.;
- **ekonomikas izaicinājumi** – radīt jaunas (papildu) darba vietas vietējiem iedzīvotājiem un/vai cilvēkiem ar invaliditāti; piedāvāt iespējas maziem un vidējiem uzņēmumiem, brīvprātīgajiem, plašākai sabiedrībai, kā arī sociālajiem uzņēmumiem, līdzdarboties publiskajos iepirkumos, to realizācijā; utt.;
- **vides izaicinājumi** – ūdens patēriņa uzraudzīšana; vides politikas un prevencijas stratēģiju īstenošana, atkritumu samazināšana, kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšana utt.

Likums paredz pienākumu publiskām iestādēm ikkatrā gadījumā izvērtēt kā potenciālais darījums var uzlabot ekonomiskos, sociālos vai vides izaicinājumus, kā publiskā pakalpojuma izpildes process iedarbosies uz identificēto izaicinājumu.¹⁶

Kā to atzīst eksperti, lai īstenotu likuma prasības, ieteicams, ka ikkatra publiskā iestāde (arī pašvaldība) apzina potenciālos izaicinājumus, kas var tikt risināti ar publisko iepirkumu, nosakot sociālos izaicinājumus. Kā piemēri tiek minēti – radīt darba vietas un mācību iespējas tām personu grupām, kuras ir slikti pārstāvētas darba tirgū, piemēram, jaunieši, sievietes, ilgstošie bezdarbnieki, cilvēki ar invaliditāti; stimulējot pieprasījumu pēc videi draudzīgiem risinājumiem, atbalstot un veicinot godīgu un ētisku tirdzniecību, utt.¹⁷ Tad secīgi ir ieteikts publisko iepirkumu veicējiem izstrādāt un pieņemt politikas vadlīnijas, skaidrojot kādus mērķus, kā tos vēlas sasniegt un pirms publiskā iepirkuma veikt konsultācijas ar tirgus dalībniekiem un plašāku sabiedrību par sasniedzamiem mērķiem un iespējam.

¹⁵ Vairāk par iespējām skatīt šeit "The Public Services (Social Value) Act 2012. An introductory guide for commissioners and policymakers", pieejams: <https://www.gov.uk/government/publications/social-value-act-introductory-guide>

¹⁶ The Public Services (Social Value) Act 2012, pieejams: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2012/3/enacted>

¹⁷ Social enterprise UK, "Implementing the Public Service (Social Value) Act", pieejams: https://www.socialenterprise.org.uk/wp-content/uploads/2019/05/Social_Value_Guide_Nov12.pdf

Lai īstenotu Likumu, kā papildu instruments tika izveidota īpaša vietne/platforma – <https://socialvalueportal.com/>, kas piedāvā dažādus atbalsta instrumentus gan publiskajām personām, gan privātpersonām, uzsākot un īstenojot publiskos līgumus. Mājas lapā tiek piedāvātas gan vadlīnijas, gan konsultāciju platforma, kā arī piedāvāti dažādi informatīvie resursi, kas palīdz īstenot Likuma mērķi. Piemēram, Lielbritānijas vietējo un reģionālo pašvaldību asociācija “Vietējo Pašvaldību Asociācija” (Local Government Association¹⁸) sagatavoja rokasgrāmatu kā pašvaldības var piemērot Likuma prasības publiskā iepirkuma procedūrās – “SOCIAL VALUE EASY GUIDE. National Social Value Taskforce. How to engage more SMEs and voluntary organisations. A step-by-step guide for buyers”¹⁹ (turpmāk – Rokasgrāmata). Rokasgrāmatā ieteikti 7 soļi, proti:

- 1) jāizstrādā Sociālā Labuma Politika jeb dokuments, kas konstatē un atzīst mazā un vidējā biznesa, kā arī brīvprātīgo organizāciju nozīmi pakalpojuma izpildē vai preču piegādē;
- 2) jāstiprina uzņēmumu vieta tirgū – jeb pašvaldībai ir jāapzina potenciālie uzņēmumi (mazie un vidējie, kā arī brīvprātīgo organizācijas) un jārada tām iespēja iesaistīties piegādes ķēdēs;
- 3) veidojot iepirkuma prasības tās jāpielāgo vietējām vajadzībām un mazo un vidējo uzņēmumu spējām tās īstenot;
- 4) jāapzina tirgus iespējas, uzrunājot potenciālos piegādātājus un/vai preču ražotājus;
- 5) iepirkuma procedūra jāpadara viegla un pieejama arī mazajiem un vidējiem uzņēmumiem, proti, dokumentācijai un lēmuma pieņemšanas procesam ir jābūt vienkāršam un saprotamam.
- 6) jāpiedāvā atbalsts publiskā iepirkuma līguma izpildē, nodrošinot gan konsultācijas, gan amatpersonu atbalstu, utt.
- 7) jāuzrauga publiskā iepirkuma līguma izpilde, vērtējot ieguvumus.²⁰

Bristoles pašvaldība 2019. gadā pieņēma dokumentu “Sociālā Labuma Politika” (Social Value Policy), paredzot vairākus sociāli atbildīgus uzdevumus, kurus var īstenot ar dažādiem instrumentiem, arī publiskā iepirkuma instrumentiem. Dokumentā tika paredzēts, ka 40% no visas kopsummas, kas tiek izmantotas publisko iepirkumu veikšanai, tiks izmantota līgumiem, kur pakalpojuma sniedzējs/preču piegādātājs ir mazais vai vidējais uzņēmums, sociālais uzņēmums vai brīvprātīgo apvienība/kopienas apvienība. Tāpat dokumentā tika noteikts, ka, piemēram:

- tiks stiprināta vietējā ekonomika, lai mazie un vidējie uzņēmumi, brīvprātīgo apvienības un kopienas var darboties;

¹⁸ Local Governemt Association mājas lapa pieejama: <https://www.local.gov.uk/>

¹⁹ “SOCIAL VALUE EASY GUIDE. National Social Value Taskforce. How to engage more SMEs and voluntary organisations. A step-by-step guide for buyers” Pieejams - <https://socialvalueportal.com/social-value-easy-guides-buyers-smes-vcses/>

²⁰ Vairāk par ieteicamām rīcībām lūdzu skatīt šeit: “SOCIAL VALUE EASY GUIDE. National Social Value Taskforce. How to engage more SMEs and voluntary organisations. A step-by-step guide for buyers” Pieejams - <https://socialvalueportal.com/social-value-easy-guides-buyers-smes-vcses/>

- tiks veicināta vietējā nodarbinātība, nodrošinātas apmācības un citas iespējas bezdarbniekiem kopumā un it īpaši tādiem, kas nāk no mazaizsargātām personu grupām vai ir cilvēki ar invaliditāti, utt.²¹

2015. gadā tika pieņemts tiesību akts "Publisko līgumu noteikumi" (Public Contract Regulations²²), kas nosaka kā tiek īstenoti publiskie iepirkumi. Tiesību akts paredz līdzīgus noteikumus kā citās ES dalībvalstīs, nosakot cenas un kvalitātes proporcijas. Šajā tiesību aktā ir atrunāta:²³

1) iespēja slēgt privilēģētos līgumus ar darba integrācijas uzņēmumiem, kas var būt gan aizsargātās darbnīcas (*sheltered workshop*), gan citi ekonomikas dalībnieki, kuru mērķis ir radīt darba vietas cilvēkiem ar invaliditāti vai citām mazaizsargātām grupām (*disadvantage groups*), kur 30% no darbiniekiem ir personas no minētām grupām (20. pants);²⁴

2) rezervēt iespēju slēgt līgumus ar uzņēmumiem, kas atbilst noteiktiem kritērijiem (faktiski sociālās ekonomikas uzņēmumiem), kas darbojas noteiktās jomās²⁵.

Publiskā iepirkuma īstenošanai ir izdota virkne dažādu atbalsta dokumentu, kas noderīgi gan izsludinot, gan uzraugot iepirkumu. Piemēram, Vadlīnijas Sociālo un vides aspektu ievērošanai (GUIDANCE ON SOCIAL AND ENVIRONMENTAL ASPECTS²⁶) nosaka, ka publiskā pasūtījuma veicējs var izslēgt uzņēmumu no dalības publiskajā iepirkumā, ja tiek noteikts, ka pieteikuma iesniedzējs ir bijis atzīts par vainīgu terorismā, bērnu nelikumīgā nodarbināšanā vai veicis cilvēktirdzniecību. Tāpat uzņēmums var tikt izslēgts no tālākas dalības publiskajā iepirkumā, ja tas pārkāpis darba tiesību noteikumus, sociālos vai vides aizsardzības noteikumus. Lielbritānijas valdība skaidro, ka privilēģētos līgumus nedrīkst slēgt ar jebkuru uzņēmumu, kas nodarbina cilvēkus ar invaliditāti (30% no visiem darbiniekiem), bet tikai ar tādiem uzņēmumiem, kuri ne tikai sasniedz noteikto darbinieku proporciju, bet šādu uzņēmumu mērķis ir radīt darba vietas īpašām personu grupām, tātad faktiski jāiestājas diviem nosacījumiem: 1) darbinieku proporcija un 2) uzņēmuma izveides mērķis. Šos nosacījumus var īstenot gan aizsargātās darbnīcas (*sheltered workshop*) gan uzņēmums, kas īsteno darba integrācijas programmas.

2019. gada martā tika uzsākta sabiedriskā apspriešana, par to kā sociālā labuma kritēriji var tikt īstenoti centrālās valdības (un centrālo iestāžu) publiskajos iepirkumos (Social Value in Government Procurement. A consultation on how government should take account of social value in the award of central government contracts)²⁷. Dokuments piedāvā sociālā labuma izvērtēšanas

²¹ "Social Value Policy. Creating Social Value in Bristol" (2019), pieejams: https://www.bristol.gov.uk/search?p_p_id=webworxxsearch_WAR_webworxxportlet&p_p_lifecycle=0&webworxxsearch_WAR_webworxxportlet_keepFilters=true&webworxxsearch_WAR_webworxxportlet_searchKeyword=Social+Value+Policy.+Creating+Social+Value+in+Bristol&searchTerm=Social+Value+Policy.+Creating+Social+Value+in+Bristol

²² Normatīvais akts pieejams: <https://www.legislation.gov.uk/uksi/2015/102/contents>

²³ Normatīvā akta 77.pants, pieejams: <https://www.legislation.gov.uk/uksi/2015/102/regulation/77>

²⁴ Normatīvā akta 20.pants, pieejams: <https://www.legislation.gov.uk/uksi/2015/102/regulation/20>

²⁵ CPV kodi 75121000-0, 75122000-7, 75123000-4, 79622000-0, 79624000-4, 79625000-1, 80110000-8, 80300000-7, 80420000-4, 80430000-7, 80511000-9, 80520000-5, 80590000-6, no 85000000-9 līdz 85323000-9, 92500000-6, 92600000-7, 98133000-4, un 98133110-8)

²⁶ GUIDANCE ON SOCIAL AND ENVIRONMENTAL ASPECTS, pieejamas: <https://www.gov.uk/guidance/transposing-eu-procurement-directives>

²⁷ Pieejams: <https://www.gov.uk/government/consultations/social-value-in-government-procurement>

kritēriju matricu gan uzņēmumiem, kas vēlas piedalīties publiskajā iepirkumā, gan publiskā iepirkuma veicējiem.²⁸ Matrica jeb izvērtēšanas tabula sniedz ieskatu, kā formulēt sasniedzamo mērķi, kā uzraudzīt mērķa īstenošanu un kā uzņēmumiem piedāvāt risinājumus mērķa sasniegšanā. Šis materiāls Pētījuma veikšanas gaitā vēl nav apstiprināts savā gala redakcijā, bet sniedz vērtīgu ieskatu kā tieši palīdzēt publiskā iepirkuma veicējiem.

Secinājumi:

- 1) lai īstenotu sociāli atbildīgu publisko iepirkumu, nepietiek tikai ar vadlīnijām, ir jānodrošina kompleksa pieeja, gan izstrādājot metodiskos materiālus, gan nodrošinot tiešu atbalstu publiskā iepirkuma veicējiem un īstenošanai;
- 2) Lielbritānijā ir izstrādāts labs metodiskais materiāls kā tieši atlasīt, vērtēt un uzraudzīt sociālo klauzulu īstenošanu²⁹. Šis materiāls nav tieši 1:1 pārņemams Latvijas situācijā, taču varētu būt labs paraugs metodikas izstrādei arī Latvijā;
- 3) Lielbritānijā ir izveidota speciāla interneta platforma <https://socialvalueportal.com/>, kas piedāvā dažādus atbalsta instrumentus gan publiskajām personām, gan privātpersonām uzsākot un īstenojot publiskos līgumus;
- 4) skaidrojošajā materiālā par sociālajiem kritērijiem, kas var tikt īstenoti publiskajā iepirkumā, ir interesants skaidrojums attiecībā uz privilēģētiem līgumiem ar tiem uzņēmumiem, kuri nodarbina cilvēkus ar invaliditāti, proti, nepietiek, ka uzņēmums sasniedz noteiktu nodarbināto proporciju, ir jāiestājas arī otram nosacījumam, ka uzņēmuma mērķis ir sniegt darba integrācijas pakalpojumus.

PIEMĒRI NO PRAKSES

Sociāli atbildīgs un zaļais publiskais iepirkums

Lielbritānijas Aizsardzības ministrija noslēdza līgumu ar “Future Biogas” un enerģijas kompāniju EDF ar mērķi nodrošināt 95% vietēji ražotas elektroenerģijas, kas radīta, fermentējot vietēji audzētus kultūraugus. Tādā veidā tika ietaupītas elektroenerģijas izmaksas 300,000 mārciņu gadā.

Iepirkumam ir nozīmīga sociālā pievienotā vērtība – zaļi un ilgtspējīgi risinājumi palīdz mazināt klimata pārmaiņas, vietējo produktu izmantošana biogāzes veidošanai atbalsta lauksaimniecības attīstību un vietējo uzņēmējdarbību, kā arī nodarbinātību Norfolkā. Lauksaimniecības uzņēmums, kurš nodrošina vietējos kultūraugus, pieņēma darbā 5 jaunus pilnas slodzes un 10 jaunus sezonālos strādniekus. Jaunais kultūraugu rotācijas režīms uzlaboja augsni un mazināja kaitēkļu invāziju. Vairāk par šo gadījumu “Social Value in Government Procurement”³⁰.

²⁸ “Social Value in Government Procurement. A consultation on how government should take account of social value in the award of central government contracts”, Evaluation model, p.11.-18., pieejams: <https://www.gov.uk/government/consultations/social-value-in-government-procurement>

²⁹ Social Value in Government Procurement. A consultation on how government should take account of social value in the award of central government contracts”, Evaluation model, p.11.-18., pieejams: <https://www.gov.uk/government/consultations/social-value-in-government-procurement>

³⁰ Social Value in Government Procurement. A consultation on how government should take account of social value in the award of central government contracts” p.4., pieejams: <https://www.gov.uk/government/consultations/social-value-in-government-procurement>

Pakalpojumu sniedzēju darbinieku iemaņu, prasmju uzlabošana un apmācības, kā arī nodarbinātības iespēju veicināšanu pakalpojumu sfērā Londonā. Londonas aglomerācijas atbildīgu iepirkumu stratēģija

Jau vairākus gadus Londonas aglomerācija (Greater London Authority) veido atbildīgu iepirkumu stratēģiju, katru gadu izvirzot kādu prioritāti. 2018. / 2019. gadā atbildīgo iepirkumu stratēģija fokusējās uz iepirkto pakalpojumu sniedzēju organizāciju darbinieku iemaņu, prasmju uzlabošanu un apmācībām, kā arī nodarbinātības iespēju veicināšanu pakalpojumu sfērā Londonā. Kā viens no iepirkumiem stratēģijas ietvaros bija iepirkums par uniformu iegādi darbiniekiem. Iepirkumā tika iekļautas arī darbības, kas vērstas uz darbinieku uniformu ražotāju piegādes ķēdes uzņēmumu darba apstākļu uzlabošanu. Tāpat arī, piesakoties iepirkumam, pakalpojumu sniedzējiem bija jānorāda, kā tiks īstenotas aktivitātes, lai sasniegtu vismaz vienu no “Stratēģiskā darbinieku vajadzību un apmācību” rezultātiem (uz katru ieguldīto miljonu) atkarībā no iepirkuma lieluma – vismaz viena prakses vieta, viena darba pozīcija bezdarbniekam, 20 dienas “profesijas izmēģinājumam”, 20 dienas skolu iesaistei industrijā, 10 dienas sociālās mobilitātes nodrošināšanai. *Vairāk par šo gadījumu “Making socially responsible public procurement work. 71 Good Practice Cases” (2020)³¹, 188. lpp*

³¹ Pieejams: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/69fc6007-a970-11ea-bb7a-01aa75ed71a1>

3. Čehijas pieredze. Sociāli atbildīga publiskā iepirkuma prakses veicināšana

Čehijas pieredze tika izvēlēta, lai ilustrētu Latvijai līdzīgas valsts pieeju, ieviešot sociāli atbildīga publiskā iepirkuma instrumentus. Kā norāda eksperts, lai gan Čehija ir spērusi nozīmīgus soļus, gan izstrādājot metodisko atbalstu, gan veicot vērienīgas mācības un labās prakses apkopojumus, vēl joprojām sociāli atbildīgs iepirkums nav bieži piemērota metode, taču notiek mērķtiecīga rīcība, lai šādu praksi atbalstītu un veicinātu.

Čehijas Republikā jau 2000. gadā tika pieņemti politiskie lēmumi, kas aicināja publisko iepirkumu veicējus rīkoties sociāli atbildīgi, izvēloties pretendentu. 2000. gadā tika pieņemta Valdības rekomendācija par zaļo iepirkumu, 2010. gadā tika izstrādāta jauna rekomendācija, kā arī rekomendācija par romu tautības iedzīvotāju iesaisti darba tirgū. Šīs rekomendācijas tika izmantotas reti un tikai dažos gadījumos, būtiskākais pavērsiens bija 2016. gadā, kad tika pieņemts tiesiskais regulējums saistībā ar Direktīvas 2014/24/ES prasību pārņemšanu.

2016. gadā ar Likumu Nr. 134 "Publisko iepirkumu likums" (Public Procurement Act) tika ieviestas Direktīvas 2014/24/ES prasības Čehijā.

Nostiprinot praksi, 2017. gadā tika pieņemtas divas būtiskas rekomendācijas: Rekomendācija Nr. 75 par bijušo ieslodzīto iesaisti darba tirgū (autors – Tieslietu ministrija) un Rekomendācija Nr. 531 "Vadlīnijas par Atbildīgu Publisko iepirkumu Publiskās administrācijas iestādēm un vietējām pašvaldībām."³² Pēdējā tika noteikti vispārīgi principi, kurus publiskā iepirkuma veicējs var sasniegt, piemēram:³³

1. iepērkot preces vai pakalpojumus, publiskās administrācijas iestādes un pašvaldības apsver vides aizsardzības prasības, cenšoties sasniegt šādus mērķus:
 - samazināt enerģijas patēriņu;
 - samazināt ūdens patēriņu;
 - samazināt izejvielu patēriņu;
 - samazināt piesārņojuma rašanos ūdenī, gaisā un gruntī;
 - samazināt atkritumu daudzumu u.c.
2. Veicot publiskā iepirkuma izpildi (preces, pakalpojumi vai būvdarbi), publiskās administrācijas iestādes un pašvaldības veicina citu sociālo kritēriju īstenošanu, tādejādi cenšoties sasniegt šādus mērķus:
 - atbalstīt tādu personu nodarbināšanu, kas pašreiz nav aktīvajā darba tirgū;
 - atbalstīt izglītības, prakses un pārkvalifikācijas iespējas;
 - atbalstīt darbības, kas vērstas uz pienācīga atalgojumu izmaksu darbiniekiem, drošu darba apstākļu radīšanu darbiniekiem;
 - atbalstīt godīgas sadarbības principus u.c.

³² Guidelines for the Application of Responsible Public Procurement and Commissioning Applied by the Public Administration and Local Authorities

³³ Vairāk par šo "Guidelines for the Application of Responsible Public Procurement and Commissioning Carried out by the Public Administration and Local Authorities" (2017) pieejamas: <http://sovz.cz/en/law-governing-socially-responsible-public-procurement-in-the-cr/>

Lai īstenotu valdības rekomendācijas Nr. 531 prasības, 2018. gada tika noteikts atbildīgo institūciju kopums, paredzot gan atbildības jomas, gan pienākumus, tā piemēram:

- Vides Ministrija (Ministry of Environment (and CENIA agency) – ir atbildīga par vides aspektu ievērošanu (piemēram, Eko – marķējumi), kā arī par metodikas izstrādi šādu apsvērumu piemērošanā;
- Tieslietu ministrija (Ministry of Justice) ir atbildīga par tiesību normu izstrādi, ministrija sagatavoja metodiku attiecībā uz bijušo ieslodzīto personu integrāciju sabiedrībā (arī caur publiskajiem iepirkumiem un citiem publiskajiem līgumiem);
- Darba un sociālo lietu ministrija (Ministry of Labour and Social Affairs) ir atbildīga par tiem aspektiem, kas saistīti ar darba apstākļiem, darba tiesiskajiem jautājumiem un sociālajiem uzņēmumiem.

Kā norāda eksperts,³⁴ rekomendācija paredz, ka 3-4 reizes gadā satiekas visu ministriju iepirkumu departamentu vadītāji, pārrunā jaunāko praksi un pārņem labās prakses piemērus, tā ir laba vieta diskusijām un informācijas apkopošanai, bet šai institucionālajai sadarbībai nav tālākas ietekmes, piemēram, lēmumu pieņemšanā u.c. Eksperta ieskatā ir nepieciešama kāda vide, mehānisms, lai iedzīvinātu diskusijas par SAPI tēmu, apmainītos ar informāciju, jo citā veidā Čehijā ir grūti iegūt informāciju par SAPI.

2016. gadā Darba un sociālo lietu ministrija (Ministry of Labour and Social Affairs) uzsāka vērienīgu projektu – “Sociāli atbildīga publiskā iepirkuma piemērošanas veicināšana” (“Promoting the Implementation and Development of Socially Responsible Public Procurement”), kura mērķis bija ieviest praksē sociāli atbildīga publiskā iepirkuma principus. Projektā tika:

- sagatavotas vadlīnijas publisko iepirkumu veicējiem un piegādātājiem;³⁵
- izveidota un organizēta vērienīga mācību kampaņa;
- veikta sabiedrības informēšanas kampaņa.³⁶

Ņemot vērā faktu, ka Čehijā sociāli atbildīgs publiskais iepirkums jau tiek īstenots vairākus gadus, sāk veidoties normu piemērošanas prakse par tādiem jautājumiem, kuri tieši nav atbildēti vai izskaidroti tiesiskajā regulējumā.

Tiesu normu piemērošana. Piemērs Nr.1

Konkurences aizsardzības biroja (the Czech Office for the protection of Competition) lēmums Nr. [S0734/2016/VZ-04395/2017/543/MŠI](#)

- ir atļauts publiskajā iepirkumā uzlikt par pienākumu pakalpojuma sniedzējam radīt nodarbinātības iespējas cilvēkiem ar invaliditāti;
- publiskā iepirkuma veicējam ir tiesības šīs prasības izpildi uzticēt apakšuzņēmējam, tādejādi pašam neveidojot jaunas darba vietas.

³⁴ Apkopojuma sagatavošanas laikā (04.09.2020.) notika intervija ar Čehijas Darba un sociālo lietu ministrijas ekspertu Adam Gromni

³⁵ Vadlīnijas “ATBILDĪGS IEPIRKUMS. Metodoloģija. 2. papildinātais izdevums” čehu valodā, 242 lpp. pieejamas šeit: http://sovz.cz/wp-content/uploads/2019/09/sovz_metodika_2doplne-vydani_web.pdf; Metodoloģija “Atbildīga iepirkuma īstenošana organizācijā - metodoloģija” čehu valodā, 70 lpp. pieejama: http://sovz.cz/wp-content/uploads/2019/06/sovz_metodika_implementation_web.pdf ;

³⁶ Vairāk par projektu pieejams šeit : <http://sovz.cz/en/about-project/>

Konsultācijas ar tirgus dalībniekiem

Čehijā, līdzīgi kā citur, tiek praktizētas konsultācijas ar tirgus dalībniekiem, vienlaikus normatīvais regulējums ir ļoti lakonisks, bez norādēm par to, kā tieši konsultācijas veicamas, kā arī šādas konsultācijas nav plaši izplatītas. Kā norāda eksperts, publisko iepirkumu veicēji īsteno divu veidu konsultācijas, proti:

- 1) konsultācijas ar tirgus dalībniekiem atbilstoši Direktīvas 2014/24/ES prasībām, tātad neierobežojot konkurenci, nodrošinot tirgus dalībnieku aizsardzību, publicējot visus konsultāciju dokumentus. Šīs ir divvirziena konsultācijas, kur pasūtītājs izklāsta savas vajadzības un saprot tirgus iespējas;
- 2) biežākais veids ir tikšanās ar pārdevējiem, preču piegādātājiem un pakalpojuma sniedzējiem ("Meet the buyer"). Šis konsultāciju paveids, atšķirībā no iepriekšējā, ir veids kā publisko iepirkumu veicējs informē tirgus dalībniekus par savām vajadzībām un idejām vispārīgi, neprecizējot kādu konkrētu vajadzību. Šāda tikšanās dod iespēju tirgus dalībniekiem sagatavoties potenciālajiem iepirkumiem un vajadzības gadījumā pārkārtot savas pieejas vai darbības principus, nomainīt sadarbības partnerus vai uzlabot preces/pakalpojuma kvalitāti. Šādām tikšanās reizēm ir arī pozitīva atgriezeniskā saite, vienlaikus tās prasa pildu ieguldījumu no pasūtītāja.

Privileģētie līgumi

Čehijā slēgt privilēģētos līgumus tiesības ir tikai tajos gadījumos, ja pakalpojuma sniedzējs nodarbina vismaz 50% personas ar invaliditāti. Tātad Čehijas gadījumā var konstatēt vairākas atšķirības no Direktīvā 2014/24/ES 20.pantā paredzētā, proti:

- 1) ir palielināts īpašo nodarbināmo personu skaits no 30% uz 50%³⁷;
- 2) privilēģētie līgumi nav pieejami uzņēmumiem, kas nodarbina nelabvēlīgā situācijā nonākušas personas.

Kā to skaidro eksperti, šis ir vienkāršs veids, kā īstenot sociāli atbildīgu publisko iepirkumu, taču nav bieži piemērots līguma veids.³⁸ Informāciju par mērķgrupas nodarbinātību apliecina nacionālā Nodarbinātības iestāde (National Employment authority)³⁹.

³⁷ Kā skaidroja eksperts, normā minētie procenti atstāti no iepriekšējā regulējuma, nav bijusi īpaša diskusija par prakses maiņas nepieciešamību, jo esošā sistēma (reģistrs) ir pielāgots konkrētajam nosacījumam.

³⁸ Promoting Social Considerations into Public Procurement Procedures for Social Economy Enterprises Matrix explaining how social considerations have been embedded in the Czech law transposing Directive 24/2014/EU, pieejams: <https://www.aeidl.eu/docs/bsi/index.php/bsi-buying-for-social-impact/bsi-library/bsi-deliverable?filter%5Bsearch%5D=legal&filter%5Bcategory%5D%5B%5D=1&filter%5Btag%5D=&filter%5Btag%5D=>

³⁹ "Promoting Social Considerations into Public Procurement Procedures for Social Economy Enterprises. Mapping the ecosystem in which social economy enterprises operate, including access to public procurement contracts, in the Czech Republic" (2019), pieejams: <https://www.aeidl.eu/docs/bsi/index.php/home/bsi-documents/bsi-deliverable?filter%5Bsearch%5D=mapping&filter%5Bcategory%5D%5B%5D=1&filter%5Btag%5D%5B%5D=study-report>

Eksperts norādīja, ka vieglākais normas piemērošanas veids ir tad, ja valstī pastāv vienota sistēma, reģistrs, kur viegli var pārbaudīt informāciju. Vienlaikus eksperts norādīja, ka šis SAPI veids nav populārs, jo nevar pārliecināties par sociālo mērķu izpildi – iespējams nodot līguma izpildi apakšuzņēmējiem 100% apmērā. Tāpat eksperts norādīja, ka šobrīd nav nopietnu diskusiju par šī panta reformēšanas nepieciešamību un tas nav arī galvenais mērķis. Bet, piemēram, Horvātijā ir normatīvais regulējums attiecībā uz apakšuzņēmēju piesaisti rezervētos līgumos.

Čehijā nav iespēja rezervēt tiesības piedalīties iepirkuma procedūrā tiem kandidātiem vai pretendentiem, kuriem ir piešķirts sociālā uzņēmuma statuss (vai līdzīgs statuss) un kuri darbojas noteiktās jomās (Latvijas Publisko iepirkumu likuma 16. panta otrā daļa). Jebkādas izņēmuma tiesības ir tikai iepriekš aprakstītiem uzņēmumiem, kas darbojas darba integrācijas jomā.⁴⁰ Tātad Čehija ir izvēlējusies nepārņemt Direktīvas 2014/24/ES 77. pantu.

Eksperts skaidroja, ka šāda izvēle ir bijusi tādēļ, ka Čehijas normatīvajā regulējumā šajā pantā minētie uzņēmumi nav definēti un no pasūtītāju puses nav konstatētas norādes par nepieciešamību minēto normu pārņemt.

Kvalifikācijas prasība

Tiek izmantota iespēja noteikt tehniskās kvalifikācijas prasības attiecībā uz vides kvalitātes sistēmu, kā arī piegādātāja sistēmu darbinieku veselības un drošības aizsardzībai, kas no Čehijas iestāžu puses ir atzīta par atļautu prasību.

Tehniskā specifikācija

Parasti tehniskajās specifikācijās īpašās prasības ir saistītas ar zaļajiem iepirkumiem, bet ne sociālajiem iepirkumiem. Pamatā pieejamības prasības ir iekļautas nacionālajā regulējumā, tādēļ nav nepieciešami papildu nosacījumi.

Marķējumi

Līdzīgi kā Latvijā, arī Čehijā, ja pasūtītājs plāno iegādāties būvdarbus, preces vai pakalpojumus, kas atbilst noteiktām vides aizsardzības, sociālajām vai citām īpašām prasībām, tas var tehniskajās specifikācijās, piedāvājuma izvērtēšanas kritērijos vai iepirkuma līguma izpildes noteikumos prasīt īpašu marķējumu kā pierādījumu būvdarbu, pakalpojumu vai piegāžu atbilstībai noteiktajām prasībām. Tāpat līdzīgi kā Latvijā un citās ES dalībvalstīs, vislielāko problēmu šajā sakarā min informācijas trūkumu par to, kur un kādus marķējumus var pieprasīt, kādi ir pieejami un kā pierādīt preces vai pakalpojuma atbilstību marķējumam. Čehijā nav attīstīta vietējo preču vai pakalpojumu marķēšana vai sertifikācija, tāpēc aktuāls ir jautājums, kā novērtēt līdzīgas preces

⁴⁰ Promoting Social Considerations into Public Procurement Procedures for Social Economy Enterprises Matrix explaining how social considerations have been embedded in the Czech law transposing Directive 24/2014/EU, pieejams: <https://www.aeidl.eu/docs/bsi/index.php/bsi-buying-for-social-impact/bsi-library/bsi-deliverable?filter%5Bsearch%5D=legal&filter%5Bcategory%5D%5B%5D=1&filter%5Btag%5D=&filter%5Btag%5D=>

vai pakalpojums, kuras nav ar marķējumu. Tāpat eksperti norāda, ka marķējuma pieprasīšana var mazināt konkurenci un piedāvājuma klāstu.⁴¹

Iepirkuma līguma sadalīšana daļās

Čehijas tiesiskais regulējums paredz tiesības publisko iepirkumu veicējiem dalīt līguma izpildi daļās. Nacionālā publisko iepirkumu iestāde (National procurement authority) un tiesas ir atzinušas, ka līguma nedalīšana daļās (kad tas ir atļauts un iespējams), ir uzskatāma par mazo uzņēmumu diskrimināciju un nepamatotu liegumu mazajiem uzņēmumiem līdzdarboties publiskā iepirkuma procesā, kas tādejādi uzskatāms par publiskā iepirkuma principu pārkāpumu.⁴²

Līguma izpildes speciālie noteikumi

Tas ir samērā populārs SAPI instruments, piemēram, līgumā, paredzot nosacījumus bezdarbnieku iesaistei, vienlaikus bezdarba līmenis ir bijis samērā zems, tādēļ tas nebija aktuāli. Tomēr šobrīd šis jautājums varētu kļūt aktuāls, tai skaitā attiecībā uz darbinieku pārkvalifikāciju.

Piedāvājuma izvērtēšanas kritēriji

Līdzīgi kā Latvijā, arī Čehijā, ņemot vērā Direktīvas 2014/24/ES regulējumu, publisko iepirkumu veicējam ir tiesības piešķirt iepirkuma līguma slēgšanas tiesības saimnieciski visizdevīgākajam piedāvājumam. Kritērijiem ir jābūt nediskriminējošiem un jāatbilst publiskā iepirkuma principiem. Čehijā šīs normas tvēruma pilnībā atbilst Direktīvas 2014/24/ES 67. panta tvērumam, taču kā norāda eksperti, pāreja no “zemākās cenas principa” uz “saimnieciski izdevīgāko piedāvājumu”, ir lēna,⁴³ populārāks ir zemākās cenas kritērijs, jo pasūtītāji baidās piemērot citus, tai skaitā sociālos kritērijus. Tiek norādīts, ka publisko iepirkumu veicējiem iztrūkst kopīgā redzējuma par sociāli atbildīgu publisko iepirkumu, nav definēti sasniedzamie mērķi, kas tādejādi kavē sociāli atbildīga iepirkuma ieviešanu praksē. Taču ir vairāki gadījumi, kad saimnieciskā izdevīguma kritēriji tiek piemēroti un tiek noslēgti veiksmīgi darījumi. Piemēram, izmantoti kritēriji par invalīdu

⁴¹ Promoting Social Considerations into Public Procurement Procedures for Social Economy Enterprises Matrix explaining how social considerations have been embedded in the Czech law transposing Directive 24/2014/EU, pieejams: <https://www.aeidl.eu/docs/bsi/index.php/bsi-buying-for-social-impact/bsi-library/bsi-deliverable?filter%5Bsearch%5D=legal&filter%5Bcategory%5D%5B%5D=1&filter%5Btag%5D=&filter%5Btag%5D=>

⁴² Promoting Social Considerations into Public Procurement Procedures for Social Economy Enterprises Matrix explaining how social considerations have been embedded in the Czech law transposing Directive 24/2014/EU, pieejams: <https://www.aeidl.eu/docs/bsi/index.php/bsi-buying-for-social-impact/bsi-library/bsi-deliverable?filter%5Bsearch%5D=legal&filter%5Bcategory%5D%5B%5D=1&filter%5Btag%5D=&filter%5Btag%5D=>

⁴³ “Promoting Social Considerations into Public Procurement Procedures for Social Economy Enterprises Matrix explaining how social considerations have been embedded in the Czech law transposing Directive 24/2014/EU, pieejams: <https://www.aeidl.eu/docs/bsi/index.php/bsi-buying-for-social-impact/bsi-library/bsi-deliverable?filter%5Bsearch%5D=legal&filter%5Bcategory%5D%5B%5D=1&filter%5Btag%5D=&filter%5Btag%5D=>

nodarbināšanu, cienīgiem darba apstākļiem, ēdināšanas pakalpojumu gadījumā – papildu punkti piegādātājam, kas noteiktā apmērā nodarbina sociālo uzņēmumu, kas nodarbina invalīdus u.tml.

Apakšuzņēmēju piesaiste

Čehijas tiesiskais regulējums ļauj līguma izpildē piesaistīt apakšuzņēmējus. Līdzīgi kā citur Eiropā, arī Čehijas publisko iepirkumu veicējs var veikt tiešo maksājumu apakšuzņēmējam, ja kādu iemeslu dēļ to nedara galvenais uzņēmējs. Taču, kā norāda eksperti, lai gan tiesības ir dotas, nav izstrādāti mehānismi, kā šo praktiski veikt (piemēram, attiecība uz pievienotās vērtības nodokļa nomaksu).⁴⁴

Norādītie izaicinājumi un ieteikumi sociāli atbildīga publiskā iepirkuma veicināšanai

Apkopojuma gaitā notika intervija ar Čehijas Darba un Sociālo lietu ministrijas ekspertu Adam Gromnica, kas norādīja uz šādiem izaicinājumiem:

- ir nepieciešams atspēkot mītus, kas iepirkumu veicējiem ir par SAPI, piemēram, ka tas ir sarežģīts, dārgāks u.c.
- Čehijā nav izveidota sistēma kā apkopot datus un uzraudzīt kā zaļais vai sociāli atbildīgs publiskais iepirkums tiek īstenots;
- pasūtītāju līmenī vispārēja problēma ir publisko iepirkuma līgumu kontrole, tiek norādīts, ka ir grūti izveidot efektīvu sistēmu kā uzraudzīt publiskā iepirkuma izpildi, īpaši, attiecībā uz sociālo klauzulu izpildi. Problēmas rada tas, ka iepirkumu veicēji un līgumu izpildītāji no pasūtītāja puses savā starpā nekomunicē, šajā ziņā eksperts norāda uz UK pieredzi, no kuras mācās;
- iestādēm un pašvaldībām nav ilgtspējīgas stratēģijas un definētu mērķu, kurus vēlētos sasniegt ar sociāli atbildīgu publisko iepirkumu, savukārt iepirkumu veicēji visbiežāk nebūs tie, kas šos mērķus izstrādās, tādēļ nepieciešama sistēmiska pieeja;
- atbildīgās amatpersonas nezina, kā īstenot sociāli atbildīgu publisko iepirkumu, baidās kļūdīties un ir bailes arī no kontrolējošo iestāžu pārmetumiem, jo bieži šo iestāžu speciālisti nepārzina iepirkumu jomu un jebkuru nestandarta situāciju gadījumā pasūtītājam var rasties sarežģījumi.

Eksperts uzsvēra, ka līdzšinējie pūliņi, veicot sociāli atbildīgu publisko iepirkumu, ir veicinājuši labāku izpratni par iepirkuma organizēšanu, līguma izpildes kontroli un uzņemto saistību izvērtēšanu.

Lai mazinātu dažādus aizspriedumus un veicinātu sociāli atbildīga publiskā iepirkuma piemērošanu praksē, tiek norādīts uz šādiem veicinošiem instrumentiem:

- 1) **praktisks un ērts rīks** – Darba un sociālo lietu ministrijas īstenotā projekta “Sociāli atbildīga publiskā iepirkuma piemērošanas veicināšana” laikā tika izveidots rīks –

⁴⁴ Promoting Social Considerations into Public Procurement Procedures for Social Economy Enterprises Matrix explaining how social considerations have been embedded in the Czech law transposing Directive 24/2014/EU, pieejams: <https://www.aeidl.eu/docs/bsi/index.php/bsi-buying-for-social-impact/bsi-library/bsi-deliverable?filter%5Bsearch%5D=legal&filter%5Bcategory%5D%5B%5D=1&filter%5Btag%5D=&filter%5Btag%5D=>

mājaslapā pieejama viegli atlasāma informācija, kas ļauj pasūtītājiem meklēt praktiskos piemērus pēc noteiktiem kritērijiem, kā rezultātā pasūtītāji var atrast vienkāršus piemērus un ieteikumus, kurus izmantot savos iepirkumos, tāpat izstrādātas metodoloģijas,⁴⁵ kā arī sociālo uzņēmumu katalogs⁴⁶;

- 2) **pušu savlaicīga iesaiste** – tiek ieteikts publiskā iepirkuma plānošanas procesā iesaistīt visas ieinteresētās puses jau laicīgi, lai gan pasūtītāji, gan iestādes (arī uzraugošās iestādes) zina par publiskā iepirkuma prasībām un vajadzībām;
- 3) **izglītēt un atbalstīt publisko iepirkumu veicējus**. Darba un sociālo lietu ministrijas īstenotā projekta “Sociāli atbildīga publiskā iepirkuma piemērošanas veicināšana” laikā tika rīkoti daudzi izglītojošie pasākumi, tai skaitā pasākumi, kur tika pārrunātas pieļautās kļūdas, tādejādi iedrošinot un informējot citus kolēģus lai cilvēki mācītos un apmainītos ar idejām. Tāpat projekta gaitā tiek pasniegta ikgadējā balva par ilgtspējīgu publisko iepirkumu, kas iedvesmo atbildīgās amatpersonas mainīt līdzšinējo pieeju publiskā iepirkuma veikšanā.

Eksperts norādīja, ka, balstoties uz Lielbritānijā iegūto pieredzi, tiek meklēti arī veidi, kā aprēķināt finansiālo vērtību sociālajiem aspektiem, bet šobrīd Čehija ir tikai ceļa sākumā, mēģinot attīstīt kādu mērījumu veidu, jo tas ir sarežģīti. Piemēri meklējami, izmantojot tādus jēdzienus kā “social value measurement”, “social value international”⁴⁷.

Secinājumi

- 1) lai gan Čehija ir spērusi nozīmīgus soļus, gan izstrādājot metodisko atbalstu, gan veicot vērienīgas mācības un labās prakses apkopojumus, vēl joprojām sociāli atbildīgs iepirkums nav bieži piemērota metode, taču notiek mērķtiecīga rīcība, lai šādu praksi atbalstītu un veicinātu;
- 2) lai īstenotu valdības rekomendācijas, tika noteikts atbildīgo institūciju kopums, paredzot gan atbildības jomas, gan pienākumus, tā piemēram: Vides Ministrija (Ministry of Environment (and CENIA agency) – ir atbildīga par vides aspektu ievērošanu (piemēram, Eko-marķējumi), kā arī par metodikas izstrādi šādu apsvērumu piemērošanā, Tieslietu ministrija (Ministry of Justice) ir atbildīga par tiesību normu izstrādi, ministrija sagatavoja metodiku attiecībā uz bijušo ieslodzīto personu integrāciju sabiedrībā (arī caur publiskajiem iepirkumiem un citiem publiskajiem līgumiem); Darba un sociālo lietu ministrija (Ministry of Labour and Social Affairs) ir atbildīga par tiem aspektiem, kas saistīti ar darba apstākļiem, darba tiesiskajiem jautājumiem un sociālajiem uzņēmumiem;
- 3) būtisks pavērsiens SAPI ieviešanai bija Darba un sociālo lietu ministrijas uzsāktais projekts “Sociāli atbildīga publiskā iepirkuma piemērošanas veicināšana”, kura mērķis bija ieviest praksē sociāli atbildīga publiskā iepirkuma principus. Tika sagatavotas vadlīnijas publisko iepirkumu veicējiem un piegādātājiem, izveidota un organizēta vērienīga mācību kampaņa, veikta sabiedrības informēšanas kampaņa;
- 4) Čehijas tiesiskais regulējums attiecībā uz SAPI paredz līdzīgus noteikumus kā Latvijas PIL, ar izņēmumu attiecībā uz privilģētiem līgumiem;

⁴⁵ Pieejamas čehu valodā: [http://sovz.cz/wp-content/uploads/2019/09/sovz_metodika_2doplnene-
vydani_web.pdf](http://sovz.cz/wp-content/uploads/2019/09/sovz_metodika_2doplnene-vydani_web.pdf)

⁴⁶ Pieejams čehu valodā: http://sovz.cz/wp-content/uploads/2020/05/katalog-socialnich-podniku_web.pdf

⁴⁷ Informācija angļu valodā: <http://www.socialvalueuk.org/what-is-social-value/sroi-self-assessment-tool/>

- 5) Čehijā slēgt privilīģētos līgumus tiesības ir tikai tajos gadījumos, ja pakalpojuma sniedzējs nodarbina vismaz 50% personas ar invaliditāti, taču Čehija nav pārņēmusi Direktīvas 2014/24/ES 77. pantu (PIL 16. panta otrā daļa);
- 6) publisko iepirkumu veicēji īsteno divu veidu konsultācijas, proti: 1) Konsultācijas ar tirgus dalībniekiem; 2) Tikšanās ar pārdevējiem, preču piegādātājiem un pakalpojuma sniedzējiem (“Meet the buyer”);
- 7) praksē pastāv vairāki šķēršļi (piemēram, iepirkuma veicēji nezina, kā īstenot sociāli atbildīgu publisko iepirkumu, baidās kļūdīties) un mīti par SAPI (piemēram, ka tas ir sarežģīts, dārgāks), taču ir izveidoti dažādi atbalsta instrumenti, kas palīdz publisko iepirkumu veicējiem īstenot SAPI, skaidrojot, informējot un izglītojot.

PIEMĒRI NO PRAKSES

Uzlaboti darba apstākļi tīrīšanas pakalpojumu sniegšanā Čehijas televīzijai

Ilgstoša “zemākās cenas piedāvājuma” politika tīrīšanas iepirkumos veicinājusi zemākus darba apstākļus tīrīšanas pakalpojumu sniedzēju organizācijās, kas savukārt netieši ietekmē arī tīrīšanas pakalpojuma kvalitāti. Tīrīšanas pakalpojumus bieži vien saista ar zemi atalgojumu darbaspēku, bieži darbinieku nomaiņu, kā arī citiem izaicinājumiem.

Čehijas televīzija izsludināja publisko iepirkumu tīrīšanas pakalpojumiem. Pirms publiskā iepirkuma izsludināšanas, Čehijas televīzija veica konsultācijas ar pasūtītājiem saistībā ar nodarbinātības jautājumiem – atalgojuma apmēri un nodarbināšanas noteikumi. Pēc konsultācijām tika izstrādātas sociālās klauzulas jeb prasības publiskajam iepirkumam attiecībā uz minimālo algu, darba apstākļiem, nodarbinātības stabilitātes rādītājiem u.c.

Publiskais iepirkums tika sadalīts piecās daļās un viens pakalpojumu sniedzējs nevarēja pieteikties vairāk kā divām daļām vienlaicīgi.

Piešķiršanas kritēriji:

45% procenti – kvalitātes kritēriji: darba apstākļi un darbinieku atalgojums, darbinieku prasmju attīstība, sniegtā pakalpojuma kvalitāte. Katrs apakškritērijs tika novērtēts ar noteiktu procentu skaitu, kopsummā veidojot 45%.

55% procenti - cenas kritērijs.

Iesniedzot piedāvājumu, organizācijai bija jāapraksta sniegtā pakalpojuma kvalitātes izvērtēšanas kritēriji, kā arī komandas apraksts un plānotie prasmju uzlabošanas pasākumi. Komandas stabilitāte tika izvērtēta, ņemot vērā iepriekšējā gadā uzteikto darba līgumu skaitu, terminēto darba līgumu procentuālo sadalījumu, kā arī piesaistīto pagaidu darbinieku skaitu iepriekšējā gadā. Līguma noslēdzējiem tāpat arī bija jānodrošina videi draudzīgu tīrīšanas līdzekļu izmantošana. Vairāk par šo gadījumu “Making socially responsible public procurement work. 71 Good Practice Cases” (2020).⁴⁸

⁴⁸ “Making socially responsible public procurement work. 71 good practice cases” (2019), p.26., pieejams: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/69fc6007-a970-11ea-bb7a-01aa75ed71a1>

Godīgas un atbildīgas ražošanas procesā iegūta tekstila iegāde

Čehijas Sociālo lietu un nodarbinātības ministrija izstrādāja iekšēju stratēģiju un uzlaboja iekšējās procedūras, kas ļāva izlietot vismaz 20 miljonus ilgtspējīgākā veidā.

Lai iepirktu tekstilizstrādājumus, kas paredzēti labdarības organizācijām, kuras sadarbojas ar sociāli mazaizsargātām iedzīvotāju grupām, tika izsludināts sociāli atbildīgs publiskais iepirkums.

Pretendentam bija nepieciešams pierādīt, ka tekstilizstrādājumu ražošanā tiek ievērotas cilvēktiesības un nav nodarbināti bērni. To pierādīt varēja, piemēram, pievienojoties "Fair Wear Foundation" izvērtēšanas sistēmai, vai iesniedzot citus pierādījumus, apliecinot, ka pretendents ievēro godīgas nodarbinātības principus. Ja pretendents pievienojās "Fair Wear Foundation" izvērtēšanas sistēmai, tam bija jāiesniedz apliecinājums, ka visā ražošanas procesā tiek ievēroti 8 principi/standarti, attiecībā uz godīgu nodarbinātību, drošiem darba apstākļiem, un citiem aspektiem saistībā ar nodarbinātību. Pretendentam bija jāiesniedz arī informāciju par tekstilizstrādājumu ražotāju un izcelsmes valsti. Vairāk par šo gadījumu "Making socially responsible public procurement work. 71 Good Practice Cases" (2020).⁴⁹

Džemperu no dabiskām izejvielām Masaryk universitātei

Masaryk universitāte veica sociāli atbildīgu zaļo iepirkumu reprezentācijas materiāliem – iepērkot universitātes džemperus. Tika izsludināta iepirkuma procedūra ar iespēju noslēgt Vispārīgās vienošanās. Pirms publiskā iepirkuma izsludināšanas, pasūtītājs iepazinās ar prasībām attiecībā uz zaļo iepirkumu un veica konsultācijas ar ekspertiem par iepirkuma priekšmetu. Papildus tam tika īpaši strādāts pie pieteikuma formas, padarot to vieglāk aizpildāmu un saprotamu arī mazajiem un vidējiem uzņēmumiem,

Iepirkums iekļāva nosacījumu, ka piegādātajiem džemperiem ir jābūt ražotiem no organiskas kokvilnas (95%), specifiski iekļaujot norādījumos, kādiem kritērijiem tam ir jāatbilst – nedrīkst tikt izmantota ģenētiski modificēta kokvilna, izgatavošanai ir jābūt videi draudzīgai, ir jābūt kontrolētai pesticīdu un citu agroķīmiju lietošanai, nodrošinātai sociāli atbildīgai nodarbinātībai, kā arī jāpievieno atbilstība atzītai sertifikācijai (Fairtrade, GOTS vai kādai citai pēc izvēles).

Piedāvājuma vērtēšanā cena sasniedza 45 %, džemperu kvalitāte 40 % un ražošanas process – 15 %. Tiek norādīts, ka iepirkums tika izsludināts atkārtoti, jo pirmajā reizē tika saņemti tikai divi pieteikumi. Masaryk universitāte sazinoties ar potenciāliem piegādātājiem noskaidroja, ka dokumentu iesniegšanai bija pārāk īss laiks, lai iesniegtu dokumentus par atbilstību pasūtītāja prasībām, termiņš bija būtiski jāpagarina. Vairāk par šo gadījumu "Socially Responsible Public Procurement in the Czech Republic".⁵⁰

⁴⁹ "Making socially responsible public procurement work. 71 good practice cases" (2019), p.156., pieejams: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/69fc6007-a970-11ea-bb7a-01aa75ed71a1>

⁵⁰ "Socially Responsible Public Procurement in the Czech Republic", 15 lpp, pieejams: <http://sozv.cz/en/best-practice-examples/>

Iepirkums videi draudzīgai tīrīšanai. Čehijas Sociālo lietu un nodarbinātības ministrija

Čehijas Sociālo lietu un nodarbinātības ministrija 2014. gadā apstiprināja sociāli atbildīga publiskā iepirkuma politiku, un 2014. gada septembrī izsludināja pirmo iepirkumu – videi draudzīgas tīrīšanas pakalpojumu iepirkumu. Iepirkumā tika iekļauti divi sociālie izaicinājumi – darba vietu radīšana ilgstošiem bezdarbniekiem un vides aizsardzības prasības, kā arī – pakalpojuma sniegšanā jāizmanto videi draudzīgi tīrīšanas līdzekļi.

Pirms iepirkuma izsludināšanas, konsultējoties ar jomas ekspertiem, tika izstrādāti vairāki kritēriji, definējot kas ir “videi draudzīgi tīrīšanas līdzekļi”. Organizācijām bija jānodrošina arī tādi līdzekļi, kas ir veselībai nekaitīgi un jānodrošina videi draudzīga atkritumu šķirošana. Tika noteikts, ka visi ķīmiskie līdzekļi ir jāiegādājas lielos iepakojumos, vēlams iepakojumā, kas tiek pārstrādāts, nedrīkst izmantot PVC plastmasu. Jānodrošina, ka darbinieki ir apmācīti veikt videi draudzīgu tīrīšanu, kā arī tiek nodrošināta darba drošība un darbinieku veselībai nekaitīgi apstākļi. Visi šie kritēriji iepirkuma dalībniekiem bija jānodrošina visā pakalpojuma sniegšanas periodā.

Pretendentam bija jārada divas darba vietas ilgstošiem bezdarbniekiem. Iepirkuma dokumentācija paredzēja, ka ar tiem darbiniekiem, kas tiks nodarbināti no minētās mērķgrupas, ir jāslēdz darba līgums. Pretendents šo nosacījumu varēja izpildīt pats, vai to varēja izdarīt apakšuzņēmējs, iesniedzot atbilstošus pierādījumus. Tika paredzēti arī noteikumi attiecībā uz mērķgrupas darbinieku nomaiņu un procedūrām, kā nomainas tiek administrētas.

Eksperti norāda, ka šāda veida publiskajos iepirkumos, kur paredzēta darba vietu radīšana noteiktām grupām, svarīgi pirms iepirkuma izsludināšanas, veikt konsultācija ar pretendentiem, skaidrojot pasūtītāja vajadzības un vēlmes, un uzklaut pretendentu iespējas. Vairāk par šo gadījumu “Socially Responsible Public Procurement in the Czech Republic”.⁵¹

⁵¹ “Socially Responsible Public Procurement in the Czech Republic”, pieejams: <http://sovz.cz/en/best-practice-examples/>

LATVIJAS SOCIĀLĀS UZŅĒMĒJDARBĪBAS ASOCIĀCIJA

Latvijas Sociālās uzņēmējdarbības asociācija (LSUA) ir biedru organizācija ar mērķi veicināt sociālās uzņēmējdarbības attīstību Latvijā. Apvienojam līdzīgi domājošas organizācijas, uzņēmumus un cilvēkus, kas tic, ka sociālajai uzņēmējdarbībai Latvijā ir milzīgs potenciāls un paši ir gatavi arī piedalīties šīs nozares veidošanā un stiprināšanā.

LSUA dibināta 2015. gada rudenī un darbojas trīs galvenajos virzienos: interešu aizstāvība lokālā, reģionālā un nacionālā līmenī, biedru kapacitātes uzlabošana, pieredzes un zināšanu apmaiņas platformas veidošana, kā arī sabiedrības informēšana par sociālo uzņēmējdarbību. LSUA Latvijas mērogā pievērš pašvaldību uzmanību sociālās uzņēmējdarbības iespējām, kā arī piedalījies sociālās uzņēmējdarbības atbalsta programmas tapšanā. Sadarbojamies arī ar citiem reģionāla un nacionāla līmeņa lēmumu pieņēmējiem un rīcībpolitikas veidotājiem, lai veidotu sociālajai uzņēmējdarbībai labvēlīgu vidi Latvijā. Dažādos veidos palīdzam saviem biedriem labāk sasniegt viņu mērķus, nodrošinot kopīgus pasākumus, ātru un efektīvu informācijas apmaiņu, jaunākās ziņas par finanšu un sadarbības iespējām, kā arī konsultāciju atbalstu. LSUA piedalās dažāda līmeņa pasākumos, lai informētu arvien plašāku sabiedrību par sociālās uzņēmējdarbības sniegtajām iespējām. Uzturam lielāko informācijas avotu latviešu valodā par sociālo uzņēmējdarbību – www.socialauznamejdarbiba.lv.

Sazinies ar mums: office@sua.lv